

suptilniji način, dodajući svoj nacionalistički ‘spin’. [...]”⁵² Tako je to kad je Goldstein na Pravoj strani povijesti, pa me, kao i brojne druge povjesničare Hrvatskoga instituta za povijest, čiji mu se historiografski radovi ne sviđaju jer su u opreci s njegovim mišljenjima i stajalištima, proglašava i etiketira nacionalistom, desničarem, neoustašom i istaknutim revizionistom itd. Uostalom, Goldstein ima pravo misliti i o meni i o drugim povjesničarima i njihovom radu (koji naziva „mitologizacijama, mistifikacijama i manipulacijama o prošlim vremenima”), ali ne bi trebao iznositi – najblaže rečeno – netočnosti. Sumnjam da je to u stanju, pa samo mogu zaključiti da bih bio iznenađen, a i istinski zabrinut, kad bi me Goldstein hvalio.

I zaključno – Ivo Goldstein samozatajno zna da je upravo on nepogrešiv, skrupulozan i nedvojbene stručnjak za sva pitanja suvremene hrvatske povijesti, i za još mnogo toga. Nema baš onih koji mu mogu stati uz bok. Ipak, i u ovoj knjizi on – dakako – neće propustiti izraziti divljenje prema svojem pokojnom Ocu, koji je uz njega, Sina Ivu, jedini vrijedan svakoga divljenja. Dakle – Goldstein skromno hvali sebe i svojega oca.

Za Goldsteina je sve jednostavno, crno ili bijelo. Nema tu nijansi sive boje. On dobro zna tko su negativci, revizionisti, a tko pozitivci. Zar nam je više od toga i potrebno?

Vladimir Geiger

Marijan Buljan, *Politička povijest Splita od 1918. do 1941.* (Zagreb: Leykam international, 2022), 831 str.

Gradovi imaju neki svoj poseban život, svoju političku klimu, svoje razvojne težnje, svoja gravitacijska područja i svoj lokalni kolorit jer, iako su uglavnom dijelovi većih cjelina, imaju svoje lokalne posebnosti. Povijest pojedinih gradskih središta odavno je predmet posebnoga interesa povjesničara, ali i znanstvenika drugih znanstvenih područja, jer se o povijesti gradova može govoriti kroz različite aspekte njihova razvoja. Politička povijest Splita između dvaju svjetskih ratova intrigantna je tema koju je temeljito obradio povjesničar Marijan Buljan u svojem doktorskom radu. Uz određene prilagodbe taj je rad napokon objavljen i kao knjiga. O političkoj povijesti Splita pisalo se i prije ove knjige te su dosad obrađivane osnovne smjernice političkoga života, kao i neke epizode, osobe i stranke, ali je izostalo temeljito istraživanje mnogih pitanja, a posljedično i cjelovito sagledavanje problematike, što su praznine koje popunjava knjiga koja je pred nama.

⁵² GOLDSTEIN, *Povijesni revizionizam i neoustaštvo – Hrvatska 1989. – 2022.*, 270.

Knjiga Marijana Buljana *Politička povijest Splita od 1918. do 1941.* podijeljena je u osam poglavlja u kojima se, uz „Uvod” (str. 13–35) i „Zaključak” (str. 775–781), razrađuje i analizira „Politička situacija u Splitu do raspada Austro-Ugarske” (str. 37–58), „Politički život u Splitu od 1918. do 1929.” (str. 59–199), „Politički život u Splitu od 1929. do 1935.” (str. 201–387), „Politički život u Splitu od 1935. do 1939.” (str. 389–607), „Politički život u Splitu od 1939. do 1941.” (str. 609–706) i „Ključna pitanja razvoja međuratnog Splita” (str. 707–773). Knjiga je uz to opremljena popisom izvora i literature (str. 783–814), sažetcima na engleskom i hrvatskom jeziku (str. 815–819), bilješkom o autoru (str. 820) i kazalom imena (str. 821–831).

Poglavljja središnjega dijela knjige koja se odnose na politički život Splita između dvaju svjetskih ratova donose opći pregled političkih prilika, posebnu analizu djelovanja političkih stranaka važnih za svako od tih razdoblja u lokalnim okvirima, analizu lokalnih rezultata izbora koji su održani, analizu rada općinskoga vijeća i glavnih problema s kojima se nosilo u svakom od spomenutih razdoblja te analizu stanja i promjena u lokalnom tisku. Uz to su u pojedinim razdobljima posebno obrađene i neke teme vezane uz politički život grada karakteristične za određeni period. Tako su, primjerice, u poglavlju o političkom životu Splita 1929. – 1935. obrađeni pedeseta obljetnica pobjede Narodne stranke 1932., zatim polemike, sporovi i sukobi koje je vodio Ivo Tartaglia s drugim istaknutim osobama, pokušaj obilježavanja dvadesete godišnjice internacije austrijskih „veleizdajnika” 1934., utjecaj Budislava Grge Anđelinovića na politički život Splita te odjeci Zagrebačkoga memoranduma u Splitu. U poglavlju o političkom životu Splita 1935. – 1939. dodatno su obrađeni sukobi unutar Jadranske straže, organizacija dviju vrlo različitih svečanosti – otkrivanja spomenika kralju Aleksandru i proslave stote obljetnice hrvatske himne, te izvještaji bana Josipa Jablanovića o situaciji u Splitu i Primorskoj banovini. Zadnje poglavlje središnjega dijela knjige posvećeno je pak problemima koji su se protezali tijekom cijeloga međuraća, pa su u njemu obrađeni pokušaji odcjepljenja Solina i Vranjica od splitske općine, odnos općine s tvornicom cementa „Split”, pitanja izgradnje Unske pruge i nove gradske luke te pitanje kazališta, stambena kriza i odnosi s mjesnim Talijanima. Valja, naravno, reći da to nisu jedini problemi koji su mučili Split, nego oni koji su bili posebno složeni i dugotrajni, dok su neki drugi problemi obrađeni kroz pojedina razdoblja i djelovanje općinskoga vijeća, poput potrebe izgradnje poštanske zgrade, smještaja banske palače, pitanja izgradnje nove splitske bolnice, gradnje nove katedrale i pravoslavne crkve te pitanja općinskih dugova i štednje, koja se odrazila čak i na probleme pri isplati honorara Grgi Novaku i Ivanu Meštroviću.

Od stvaranja prve jugoslavenske države Split je očekivao velike pomake u svojem razvoju. No oni nisu realizirani u mjeri u kojoj su Splitćani očekivali jer Split nije postao glavna luka nove države, iako je u njoj ipak imao zamjetno veću ulogu nego u Austro-Ugarskoj. Osim problema odnosa državne vlasti prema gradu, autor propituje i spremnost samoga grada da napravi potrebne

predradnje za brži razvoj rješavanjem svih onih gorućih pitanja koja je mogla riješiti gradska vlast te se prema autorovu mišljenju odgovornost za nerealizirana očekivanja može naći na obje strane, i u državi i u gradu. O načinu rješavanja pojedinih problema u gradu je bilo mnogo nesuglasja, a s vremenom su gradsku vlast sve više opterećivali i novčani dugovi.

Politički život u mnogočemu je slijedio trendove na širem prostoru, ali je imao i nekih lokalnih osobitosti. Politički život Splita u međuratnom razdoblju moguće je analizirati više kroz parlamentarne nego lokalne izbore iz jednostavnoga razloga što su lokalni izbori u Splitu tijekom međuraća održani samo dva puta. Autor je analizirao djelovanje glavnih stranaka i ulogu lokalnih političara uz pitanje koliko su pojedinci imali utjecaja na uspjeh određene stranke na području grada. Iako nijedna od političkih stranaka nije imala sjedište u Splitu, njihovo su djelovanje obilježavali istaknuti lokalni predstavnici.

Analizirajući politički život Splita u međuraću, autor raspravlja i o političkim etiketama koje su se običavale pridijevati Splitu u tom razdoblju. Po jednim je Split bio „najjugoslavenskiji grad”, po drugima „crveni Split”, a po trećima „najselačkiji” i „najhrvatskiji grad”, iako sve to zajedno nije mogao istovremeno biti. Etiketu „najjugoslavenskijega grada” Split je zaslužio zbivanjima koja su prethodila nastanku prve jugoslavenske države u sukobima vodećih osoba splitske općine s austrijskim vlastima, što je potencirano nakon 1918. prvenstveno djelovanjem vodećih splitskih pisaca, koji su bili izrazito projugoslavenski orijentirani. Autor, međutim, upozorava da izborni rezultati u Splitu 20-ih godina nisu išli u prilog takvoj oznaci, ali i da to intelektualce i političare nije previše ometalo u daljnjem korištenju izraza „najjugoslavenskiji grad”, pri čemu su izborne rezultate koji su pokazali suprotna raspoloženja tumačili kao trenutačna vrludanja između komunista na jednoj i Hrvatske seljačke stranke (HSS) na drugoj strani. Uspostavom Šestosiječanjske diktature takva se etiketa opet jače isticala u propagandne svrhe, ali izbori 30-ih godina, kako autor naglašava, opet su je demantirali, kao što ju je demantirala i masovnost sudjelovanja u HSS-ovim manifestacijama. S druge strane komunistički pristaše govorili su o „crvenom Splitu”, čemu su podlogu dali početni izborni rezultati, ali i znatan javni utjecaj pojedinih komunističkih vođa poput Vicka Jelaske. Analizirajući taj naziv i stvarni utjecaj komunista u međuratnom Splitu, autor zaključuje da je njihov utjecaj u gradu bio znatan, ali smatra da nije bio odlučujući u mjeri koja bi taj naziv u potpunosti opravdala. Na trećoj strani HSS-ovi pristaše Split su nazivali „najselačkim gradom” i „najhrvatskim gradom”. Na temelju analize izbornih rezultata, pojedinih manifestacija i drugih pokazatelja političkoga raspoloženja autor zaključuje da etiketa „najhrvatskiji grad” ima najviše smisla od svih koje su se isticale za Split međuratnoga razdoblja, iako ni potpora ideologiji i djelovanju HSS-a nije bila apsolutna. Za politički život Splita u međuraću sagledan u cjelini autor ističe da je to razdoblje obilježeno oštrim stranačkim borbama i unutarstranačkim sukobljavanjima, većom ulogom građana u političkom životu grada u odnosu na prethodno razdoblje, režimskim progonima, ali i napretkom grada koji je bio vidljiv, iako je na kraju bio manji od početnih očekivanja.

Knjiga Marijana Buljana *Politička povijest Splita od 1918. do 1941.* opsežna je studija utemeljena na sačuvanim izvorima i u njoj su pomno analizirana brojna pitanja vezana uz naslovnu tematiku, pri čemu su problemi sagledani temeljito i iz različitih kutova. Pisana je jasnim i odmjerenim stilom te predstavlja zanimljivo djelo kako za znanstvenike tako i za širu publiku.

Zdravka Jelaska Marijan

Martin Vašš, *Zlatá bohéma: Umelecká bohéma v Bratislave 1920-1938* (Bratislava: Marenčin PT, 2018), 266 str.

U *Hrvatskoj enciklopediji* pod pojmom *bohema* ili *boema* podrazumijevaju se umjetnici i intelektualci koji vode nesređen i nekonvencionalan život, u znaku prosvjeda protiv društvenih obveza i institucija. Takva obilježja često su bila temeljna odrednica u životu i stvaranju impresionista, egzistencijalista, bitnika i hipija. Naziv najvjerojatnije potječe iz srednjovjekovne Francuske (franc. *bohème*), gdje se koristio za Cigane, za koje se smatralo da potječu iz Bohemije (Češke). Taj je pak termin uključivao predodžbu o neurednom i neobuzdanom životu bez konvencija u kojemu se prožimaju egzistencijalno siromaštvo i iskonsko buntovništvo. Takva predodžba i pojam boema/boemštine doživjet će svoje trajno mjesto i popularnost u Puccinijevoj operi *La Bohème* iz 1896. godine. Mnoge velike književne ličnosti XIX. i XX. stoljeća obilježile su to klasično razdoblje boeme: od E. A. Poea, C. Baudelairea, P. Verlainea, A. Rimbauda do J. Haška, H. Millera, E. Lasker-Schüler itd. Među našim književnicima u boemski bi panoptikum, po svim ondašnjim mjerilima, ušao i A. G. Matoš, a svakako Tin Ujević. Ujevića naš proslavljeni književni teoretičar Viktor Žmegač naziva „posljednjim predstavnikom autentične boeme”, jednim od najvećih boema-pjesnika na europskoj razini. Upravo zato knjiga o boemima iz „klasičnoga boemskog razdoblja” između dva svjetska rata u jednom gradu na srednjoeuropskom prostoru morala bi privući pozornost i hrvatskoga čitatelja. Tim više jer je riječ o Bratislavi i Slovačkoj, gradu i zemlji s kojom Hrvatska baštini toliko dodirnih točaka i čija je povijest, osobito XIX. i XX. stoljeća, više nego komplementarna i poželjna za višestruke komparacije.

Autor ove knjige slovački je povjesničar Martin Vašš (1983.), profesor na Katedri za slovačku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Comenius u Bratislavi. U znanstvenom i nastavnom radu uglavnom se bavi slovačkom političkom, kulturnom i društvenom poviješću XX. stoljeća te odabranim problemima iz historiografije XX. stoljeća. Autor je više znanstvenih monografija i desetaka znanstvenih studija, koje je objavio u zemlji i inozemstvu. Također je član uredništva povijesnih zbirki *Historia nova* i *Historica*.